

Regional Årlig Uppföljning av miljömålen 2024 – Sammanfattning av miljömålet Ett rikt växt- och djurliv

Sammanfattning

- Samtliga län bedömer att målet inte nås till 2030
- Samtliga län anger en negativ trend
- Dessa bedömningar innebär inga förändringar från föregående år

Många åtgärder görs men det är inte tillräckligt för att vända den negativa trenden för miljömålet. Intensiv markanvändning i delar av landskapet och igenväxning av andra leder till ökad fragmentering och isolering av områden med höga naturvärden. Detta försvårar möjligheten att uppnå en fungerande grön infrastruktur i landskapet.

För att vända den negativa trenden krävs ökad naturhänsyn inom skogs- och jordbruk och vid exploatering. Avverkning av skogar med höga naturvärden behöver minska. Mer extensiva gräsmarker behöver hävdas och ett antal naturtyper med höga naturvärden behöver restaureras. Spridningen av invasiva främmande arter ökar och mer åtgärder och styrmedel krävs för att komma till rätta med problemet. Anslagen för naturvård är inte tillräckliga för att kunna genomföra skötsel och åtgärder i skyddade områden i den omfattning som skulle behövas.

Åtgärdsarbete för miljökvalitetsmålet

Regional nivå – myndigheter

Samtliga länsstyrelser jobbar med skydd och skötsel av värdefull natur och genomför mängder av åtgärder. I RÅU 2024 påtalas dock att med nuvarande nivå av statliga medel minskar antalet åtgärder och mindre resurser till miljöövervakning försvårar uppföljningen. Nedan ges några exempel på åtgärder som genomförts i länen, för fler exempel se RÅU 2024 för respektive län.

- I Stockholms län har fem nya naturreservat (varav ett kommunalt) samt utvidgningar av tre statliga och ett kommunalt naturreservat beslutats. Därmed har cirka 1 350 hektar skog, kulturlandskap och områden med höga friluftslivsvärden skyddats från avverkning och andra hot. Länsstyrelsen arbetar även med att skydda värdefulla marina områden i länet. Arbetet görs genom att identifiera nya skyddsvärda områden och att se över vilka befintliga reservat som kan revideras för att skydda marina miljöer. Länsstyrelsen har även startat upp samverkan med länets kustkommuner gällande marint områdesskydd.

- Länsstyrelsen Västernorrland samarbetar med länsstyrelserna i Jämtland och Västerbotten i EU-projektet Ecostreams for LIFE med en budget på 179 miljoner kronor. 2024 har gamla flottleder restaurerats för att skapa ekologiskt funktionella strandzoner. Ca 600 meter vattendrag har restaurerats för att gynna fisk och förbättra förutsättningarna för etablering och spridning av olika arter av skapania (levermossor). Under 2024 har sex vägpassager färdigbesiktats där rundtrummor har bytts ut till rörbroar/valvbågar med naturliga bäckbottnar för att skapa vandringsvägar för arter som öring, harr och nejronöga. Broarna har även breddats för att öka resiliensen för höga flöden.
- Länsstyrelsen Gotland har med skötselmedel stängslat i 16 skyddade områden som tidigare hävdats i syfte att gynna hävdpräglade arter genom bete. I 11 skyddade områden har röjningar genomförts för att motverka igenväxning, öppna upp ytor och gynna betespräglad vegetation. Skötselmedel har även finansierat årlig ängsslåtter på totalt 46 ha i syfte att bibehålla ängarnas hävdkontinuitet och artrika flora och fauna.
- Inom åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) har Länsstyrelsen Södermanland med samarbetspartners gjort uppföljningar av svartfläckig blåvinge, fetörtsblåvinge och skräntärna. Inga fynd har gjorts av svartfläckig blåvinge på flera år, och arten kan vara utgången från länet. För fetörtsblåvinge är populationerna små och igenväxning och värdväxtbrist utgör hinder för ökning av populationerna. För skräntärna har genomförda åtgärder tidigare år varit framgångsrika, men hot kvarstår och bristande samarbetsvilja från markägare gör fortsatt arbete med praktiska åtgärder omöjligt i dagsläget.
- Länsstyrelsen Västra Götaland och Västkoststiftelsen har restaurerat 15 hållkar för den hotade strandpaddan. Hållkaren har rensats på igenväxningsvegetation genom maskinell grävning i syfte att återskapa lämpliga lekplatser. Arbetet har finansierats med Naturvårdsverkets våtmarksmedel. Uppföljning av de restaurerade hållkaren har visat positiva resultat, 30 % hade strandpaddeyngel redan samma sommar. Ytterligare platser kommer att restaureras.
- Länsstyrelsen Blekinge har bekämpat invasiva arter som gul skunkkalla, jätteloka, jättebalsamin, parkslide, blomsterlupin, kanadensiskt gullris och vattenpest på platser där bekämpning gjorts tidigare år med positiva resultat. Under 2024 har bekämpning av vresros påbörjats inom skyddade områden. I limniska miljöer har det genomförts inventering, bekämpning av vattenpestarter, övervakning av sjögull samt metodutveckling. Länsstyrelsen har informerat och väglett kommuner och andra aktörer i länet avseende bekämpning och försiktighetsåtgärder för invasiva arter.

Kommunal nivå och inom regioner

Många kommuner är beroende av LONA-medel för att kunna genomföra naturvårdsåtgärder. 2023 har det funnits medel att söka till LONA-våtmarksprojekt men inte till andra typer av naturvårdsprojekt. Nedan är ett exempel på projekt delfinansierade med LONA-medel från RÅU 2024

- Hösten 2022 blev Trollhättan Sveriges första kommun att anställa en biologisk mångfaldsrådgivare. Projektet innefattar rådgivning, inklusive framtagande av handlingsplaner, till privatpersoner, större fastighetsägare, företag och föreningar. 50-55 rådgivningsbesök görs per år. Därtill engageras förskolor och allmänhet med aktiviteter som teater om biologisk mångfald, plantering av buskar och blommor samt föreläsningar. Projektet är finansierat genom LONA samt kommunala medel och har dessutom förlängts genom EU-projektet EXPBIO.
- Tomelilla kommun har i samarbete med Österlens vattenråd restaurerat Holmabäcken. Stora ytor svämplan återskapades vilket ger ökad näringsretention, ökad biologisk mångfald och större plats för åvattnet vilket förhindrar översvämningar nedströms.

Näringsliv och övriga aktörer

- Borlänge Kommun har tillsammans med Dala Airport utfört slätter på 25 ha torräng och skapat boplatser för guldsandbi. Kommunala och privata medel samt jordbruksstöd har finansierat åtgärderna.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län har tillsammans med Handelskammaren Jönköpings län genomfört en workshop om biologisk mångfald riktad till företag. Syftet var att höja kunskapen om hur näringslivet kan jobba med området och visa hur man kan identifiera sin påverkan på biologisk mångfald genom verktyget CLIMB.

Tillstånd och målbedömning

Inget av länen bedömer det som möjligt att nå miljömålet till 2030, samtliga län uppger dessutom trenden som negativ. Befintliga och beslutade styrmedel för skydd och skötsel av skyddad natur motsvarar inte de behov som finns. Nuvarande nivå på 1:3 anslaget är otillräcklig och har lett till färre naturvårdsåtgärder vilket motverkar måluppfyllelsen. Länsstyrelsen i Norrbotten påtalar att omställningen till fossilfri energianvändning inom industrin medför nya stora etableringar som påverkar natur som tidigare varit förskonad från större ingrepp. Landskapet blir alltmer fragmenterat och den långsiktiga funktionaliteten i ekosystemen utsätts för ytterligare påfrestningar. Naturhänsynen vid mark- och vattenanvändning samt vid exploatering måste stärkas. Länsstyrelsen i Östergötland skriver att det behövs ett storskaligt arbete för att förbättra statusen i marina och limniska miljöer och Länsstyrelsen Gotland lyfter att storskalig täktverksamhet kan påverka grundvattnet negativt. Klimatförändringar och spridningen av invasiva främmande arter har stor påverkan på arter och livsmiljöer. För att vända trenden krävs stora förändringar i mark- och vattenanvändning och konsumtionsmönster.

Ett intensivt skogsbruk i stora delar av skogslandskapet gör att skog med höga naturvärden försvinner, fortsatt avverkning av kontinuitetsskogar har stor negativ påverkan på skogliga arter och ekosystem. Länsstyrelsen i Jämtland skriver att

avverkningstakten av biologiskt värdefulla skogar måste minska och att det behövs ökade ekonomiska incitament för att bevara skogar med höga naturvärden. Vidare behöver markägarnas ansvar och undersökningsplikt med avseende på artskydd och hänsynstagande till höga naturvärden inför avverkning tydliggöras. Kunskap om artskyddslagstiftning behöver öka samt implementeras i den dagliga verksamheten.

Odlingslandskapet blir i stora delar av landet mindre varierat. Nedläggning av jordbruk med efterföljande igenväxning av hävdade gräsmarker leder till att arter isoleras och konkurreras ut. Länsstyrelsen Västernorrland konstaterar att många specialiserade arter är knutna till odlingslandskapet och där har det skett stora förändringar under det senaste seklet. Naturbetesmarker och slåtterängar är få och ligger alltför utspridda. Trots omfattande insatser under de senaste decennierna har den negativa trenden inte lyckats vändas. Länsstyrelsen i Jämtland lyfter att förutsättningarna för ett levande jordbruk måste förbättras. Förändringarna i odlingslandskapet har ofta en negativ effekt även på det biologiska kulturarvet. Åtgärder som slåtter, hamling, bete och röjning är ofta viktiga för att bevara det biologiska kulturarvet och bibehålla ett mosaiklandskap med synliga fornlämningar. Länsstyrelsen i Jönköpings län lyfter problemet med att lövtäkt inte ingår i restaureringsstödet, vilket kan leda till minskade värden för hamlade träd.

Vi måste bli bättre på att värna den gröna infrastrukturen i landskapet mellan värdekärnorna för att bryta trenden med en utarmad biologisk mångfald. Flera län påtalar vikten av att fortsätta arbetet med grön infrastruktur. Länsstyrelsen Västmanland skriver att minskade resurser till arbetet med bland annat grön infrastruktur har försämrat förutsättningarna att nå miljökvalitetsmålet.

Flera län lyfter att färre åtgärder inom områden som invasiva främmande arter (IAS), åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP), miljöövervakning och pollinering har genomförts i länet under året. Uteblivna medel till ordinarie LONA resulterade också i uteblivna lokala naturvårdsinsatser i landskapet. Många län lyfter problemet med spridningen av invasiva främmande arter. Årligen sker insatser av myndigheter och kommuner för att bekämpa och begränsa spridningen. Det krävs dock ökade medel och förbättrade styrmedel för att framgångsrikt bekämpa och förhindra ytterligare spridning. Det finns även behov av tydligare krav på kommunerna gällande mottagning och hantering av IAS. Flera län påtalar att medelstilledelningen inom ÅGP inte är tillräcklig för att vända trenden för många hotade arter. För flertalet arter som ingår i satsningen krävs ett enträget arbete under lång tid. Detta beror på att många arter har småpopulationer, fragmenterad förekomst, låg spridningsförmåga, samt har livsmiljöer som tar lång tid att restaurera.